

STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Sprogindsats i praksis

Sprogvurdering i børnehaveklassen

Børne- og Undervisningsministeriet

Indhold

Forord	5
Om Sprogindsats i praksis	6
Overblik over andre materialer, vejledninger og målgrupper	7
1. Tilgange til sprogindsatsen	8
2. Et rigt sprogligt læringsmiljø	9
3. Aktiviteter til sprogindsatsen	10
4. Trin-for-trin-guide til sprogindsatsen i den daglige undervisning	12
4.1. Inspiration til fastsættelse af formål og mål	12
4.2. Inspiration til vurdering af elevernes sproglige behov/startniveau	13
4.3. Inspiration til indhold og aktiviteter	15
4.4. Inspiration til valg af undervisningsform	15
4.4.1. Inspiration til klasseundervisning	16
4.4.2. Inspiration til holddeling og arbejdsstationer	17
4.5. Inspiration til introduktion til ny viden	18
4.5.1. Tydeliggør mål og forventninger til elevernes læring	18
4.5.2. Relater det nye indhold til tidligere læring	19
4.5.3. Præsenter ny viden i logisk rækkefølge	19
4.5.4. Demonstrer den nye viden og tænk højt	20
4.5.5. Brug passende eksempler og modeksempler	21
4.6. Inddragelse og understøttelse af eleverne	22
4.7. Løbende opsamling på elevernes læring	23
5. Planlægningsskema til inspiration	25
Appendiks: Aktivitetskatalog til sprogindsatsen i børnehaveklassen	28
Bogstavkendskab	29
Læs og skriv sammen	30
Forlyd	31
Find lyden	32
Dan og del ord på fire måder	33
Ordforråd	34
Skibet er ladet med over- og underbegreber	35

Oste-sofa	36
Samtaler om tankeprocesser	37
Sætningsforståelse	38
Bogfortællinger	39
Tegn en historie	40
Bøjningskassen	41
Bøj en handling	42
Smæk en bøjning	43

Forord

Redskabet *Sprogvurdering i børnehaveklassen* er udviklet for Børne- og Undervisningsministeriet og skal fra skoleåret 2024/2025 anvendes til den obligatoriske sprogvurdering i børnehaveklassen.

Formålet med den obligatoriske sprogvurdering i børnehaveklassen er:

- at identificere sproglige udfordringer hos eleverne i børnehaveklassen
- at styrke det pædagogiske personales forudsætninger for at undervise
- at understøtte sprogarbejde i overgangene mellem dagtilbud, børnehaveklasse og 1. klasse
- at give en systematisk og ensartet vurdering af elever overalt i landet.

Sprogvurdering i børnehaveklassen er udviklet af forskere fra TrygFondens Børneforskningscenter og Epinion. Det er en videreudvikling af ministeriets sprogvurderingsredskab *Sprogvurdering 3-6* og erstatter børnehaveklassedelen i denne. Derudover indgår sprogaktiviteter fra Sprogprøven i et aktivitetskatalog, der giver konkret inspiration til, hvordan man kan understøtte udviklingen af de sproglige delområder, der indgår i den klassebaserede sprogvurdering.

I forhold til den tidligere udgave er *Sprogvurdering i børnehaveklassen* forbedret på en række områder:

- Delområder og spørgsmål er videreudviklet, så redskabet giver en mere præcis og pædagogisk anvendelig vurdering af elevernes sproglige kompetencer på en række vigtige områder.
- Den klassebaserede sprogvurdering er blevet digital. Det gør den hurtigere at gennemføre og lettere at anvende på en ensartet måde.
- Den pædagogiske opfølgning på sprogvurderingsresultaterne er forbedret med en række understøttende vejledninger og materialer.
- De to samlede scorere for talesproglige og før-skriftlige færdigheder er erstattet af én samlet score, så det på kommunalt niveau er lettere at følge skolers og klasser udvikling.

I udviklingen af *Sprogvurdering i børnehaveklassen* er den klassebaserede sprogvurdering og de pædagogiske vejledningsmaterialer afprøvet i tre runder, hvor i alt 261 skoler og 12.509 børnehaveklasseelever har deltaget.

Derudover er der givet god sparring af en kommunal sparringsgruppe med børnehaveklasseledere, pædagogiske ledere/læsevejledere og kommunale konsulenter med forvaltningsansvar for sprogvurdering i børnehaveklassen fra syv kommuner. Disse er: Aarhus, Esbjerg, Gladsaxe, Horsens, København, Odense og Viborg. Samt af en ministerielt nedsat referencegruppe med deltagere fra både forskning og praksis.

Om Sprogindsats i praksis

Sprogindsats i praksis er et inspirationsmateriale målrettet børnehaveklasseledere og andre, der skal tilrettelægge og gennemføre den generelle og målrettede sprogindsats i børnehaveklassen med afsæt i resultaterne fra *Sprogvurdering i børnehaveklassen*. Inspirationsmaterialet giver praksisnær viden om og inspiration til den generelle og målrettede sprogindsats i børnehaveklassen. *Sprogindsats i praksis* indeholder følgende:

Kapitel 1: Kort præsentation af evidensbaserede tilgange til sprogindsatsen

Kapitel 2: Kort præsentation af kendetegnene ved et rigt sprogligt læringsmiljø

Kapitel 3: Inspiration til valg af velegnede aktiviteter, der understøtter elevernes talesprog og før-skrift samt beskrivelse af det aktivitetskatalog, der er samlet i forbindelse med *Sprogvurdering i børnehaveklassen*

Kapitel 4: Trin-for-trin-guide til tilrettelæggelse af sprogindsatsen i børnehaveklassen. Her finder du inspiration til, hvordan de evidensbaserede tilgange til sprogindsatser og kendetegnene ved et rigt sprogligt læringsmiljø kan omsættes til praksis

Kapitel 5: Et planlægningskema, som kan bruges i kombination med trin-for-trin-guiden til sprogindsatsen

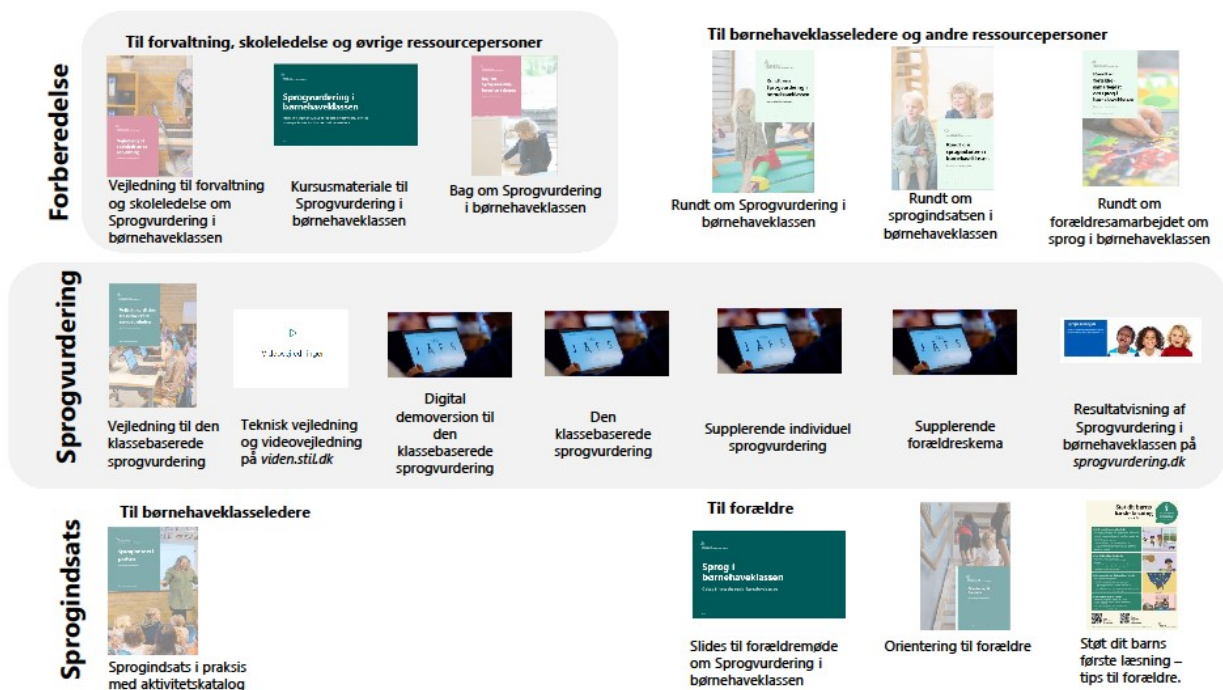
Appendiks: Aktivitetskatalog med konkrete aktiviteter fra Sprogprøven, der understøtter de delområder, der indgår i den klassebaserede sprogvurdering.

Vi henviser løbende til *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen*, som du med fordel kan orientere dig i, inden du går i gang. *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen* er udarbejdet som et opslagsværk, hvor du kan finde mere udførlige beskrivelser samt baggrundsviden om de elementer, der er en del af dette inspirationsmateriale.

Overblik over andre materialer, vejledninger og målgrupper

Det samlede materiale til *Sprogvurdering i børnehaveklassen* består af sprogvurderingsmateriale samt en række vejledninger og understøttende inspirationsmaterialer. Figuren nedenfor illustrerer, hvilke materialer, der findes, hvem de henvender sig til, og hvornår de er relevante at orientere sig i.

Materialerne findes på emu.dk og sprogvurdering.dk

Billedet viser et overblik over alle vejledninger og inspirationsmaterialer til Sprogvurdering i børnehaveklassen.

1. Tilgange til sprogindsatsen

I tilrettelæggelsen af sprogindsatsen i børnehaveklassen kan du lade dig inspirere af de forskningsbaserede tilgange *aktiv legende læring* og *systematisk eksplicit læring*, som beskrives i dette kapitel. I *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen* (kapitel 4) kan du læse mere uddybende om forskningen bag disse tilgange.

Aktiv legende læring handler om at fremme en legende tilgang til børns udvikling, læring og trivsel. Aktiv legende læring tager udgangspunkt i forskning, der viser, at elever lærer bedst fagligt og trives bedre i klassen, når de kan være aktive og engagerede i læring, der er meningsfuld, socialt interaktiv, legende og med mange gentagelser.

Forskning i aktiv legende læring peger på, at elever lærer bedst, når:

- de indgår i et trygt, positivt og understøttende miljø i klassen
- de bliver aktivt engageret i sociale interaktioner
- lege og aktiviteter i klassen er meningsfyldte og øger elevernes nysgerrighed
- læring foregår eksperimenterende og med mange gentagelser
- børnehaveklasselederen selv bruger et varieret, komplekst sprog
- børnehaveklasselederen guider elevernes læring ved hjælp af understøttende strategier.

Med udgangspunkt i et aktivt legende lærings syn kan du understøtte, at eleverne indgår i et trygt og positivt miljø, hvor de bliver aktivt engageret i læringsaktiviteter og sociale interaktioner af høj kvalitet sammen med dig.

Systematisk eksplicit undervisning er en evidensbaseret metode til at skabe et rigt læringsmiljø ved principper, der organiserer undervisningsindholdet, inddrager eleverne aktivt og monitorerer deres forståelse af indholdet, både før, under og efter aktiviteter. Metoden kan understøtte forskellige kompetenceområder (sprog, matematik, naturvidenskab m.m.) og være baseret på forskellige legebaserede aktiviteter, men de bygger på en række fælles principper. De indbefatter, at man:

- tager udgangspunkt i de enkelte elevers behov
- er eksplicit omkring, hvad eleverne skal lære og hvorfor
- tilrettelægger undervisning i nyt stof i overskuelige mængder og med mange eksempler
- aktivt inddrager eleverne og guider deres læring
- understøtter den enkelte elev efter behov.

2. Et rigt sprogligt læringsmiljø

Opfølgningen på sprogvurderingen sker ved at styrke elevernes læringsmuligheder i klassen og ved at have særligt fokus på de områder, hvor den enkelte elev er udfordret (læs mere i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen*).

Et rigt sprogligt læringsmiljø er kendetegnet ved;

- at børnehaveklasselederen selv anvender et varieret og avanceret ordforråd, herunder også mange fagord, og også bruger komplekse sætninger
 - at børnehaveklasselederen vælger metoder og aktiviteter, der har dokumentet effekt på elevernes læring (se kapitel 4)
 - at børnehaveklasselederen organiserer et klasseværelse med mange billeder/tegninger og plakater af ord, bogstaver, herunder elevernes egne produktioner, der er udtryk for et produktivt og lærende rum.
-
- Indholdet og tilgangen i den målrettede indsats er ikke anderledes end i den generelle sprogindsats, da elever – uanset sprogligt udgangspunkt – har gavn af den samme type sprogindsats.
 - Selvom elever med behov for ekstra støtte har gavn af samme sprogindsats som alle andre elever, har de brug for mere og systematisk sprogstimulering, der imødekommer deres særlige udfordringer.
 - Elever med behov for en målrettet indsats har i endnu højere grad gavn af de pædagogisk-didaktiske metoder, der beskrives kort i kapitel 3 (for en mere udførlig beskrivelse, se kapitel 4 i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen*).

3. Aktiviteter til sprogindsatsen

Leg udgør et centralt element i undervisningen i børnehaveklassen, og en legende tilgang er et vigtigt middel til læring. Aktiv legende læring understøtter elevernes deltagelsesmuligheder og fællesskab samt bevægelse og variation i undervisningen. Bagerst i denne publikation er et aktivitetskatalog med inspiration til lege og aktiviteter, der understøtter de sproglige områder, som sprogvurderingen omfatter. På emu.dk kan du finde yderlige inspiration til sprogindsatsen i børnehaveklassen.

Aktivitetskataloget indeholder beskrivelser af flere forskellige typer af aktiviteter. Nogle aktiviteter er stillesiddende, andre involverer fysisk aktivitet. Nogle aktiviteter er mere lærerstyrede, andre er meget elevinddragende. Aktiviteterne har også varierende sværhedsgrad. Nogle aktiviteter er meget nemme og kan især være nyttige for elever med en forsinket sproglig udvikling. Andre aktiviteter er sværere og kan være nyttige for elever, der har behov for mere udfordrende undervisningsindhold. Fælles for alle aktiviteter er, at det er helt centralt for elevernes læring, at eleverne inddrages i lærende samtaler og får taletid undervejs i aktiviteten. I en aktivitet som fx *stopdans*, bør fokus ligge på de understøttende læringssamtaler med eleverne undervejs og mindre på selve reglerne for stopdans. Det er derfor vigtigt, at aktiviteterne bliver gennemført på en måde, der skaber rammer for rige læringssamtaler mellem dig og eleverne.

Aktiviteterne er udvalgt ud fra et kriterie om, at de skal kunne gennemføres med hele klassen og en børnehaveklasseleder. Dog egner alle aktiviteterne sig rigtig godt til holddeling ved to-voksen-tid, da der så vil være større mulighed for understøttelse af eleverne. Når eleverne er blevet fortrolige med aktiviteten, kan den også gentages som en makkeraktivitet, da det giver den enkelte elev mere aktiv deltagelse og taletid.

Beskrivelserne af aktiviteterne er blot vejledende og til inspiration, og der er gode muligheder for at tilpasse aktiviteterne til egen elevgruppe og didaktiske praksis.

Opbygning af aktivitetsbeskrivelser

- **Formål:** Her beskrives aktivitetens formål. Du kan med fordel fortælle eleverne om formålet, når du introducerer dem til aktiviteten.
- **Materialer:** Her beskrives de materialer, som skal bruges til aktiviteten.
- **Trin for trin:** Her beskrives aktivitetens indhold trin for trin.
- **Variationer:** Her beskrives, hvordan aktiviteten kan udføres i en anden variation.
- **Understøttende strategier:** Her beskrives nogle konkrete strategier, der kan gøre aktiviteten nemmere for elever, der har behov for ekstra understøttelse samt strategier, der kan gøre aktiviteten sværere for elever, der har behov for ekstra udfordringer.

I *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen (kapitel 4)* findes en grundig beskrivelse af forskningsbaserede og mere overordnede undervisningsmetoder og -aktiviteter, der styrker elevernes talesproglige og før-skriftlige færdigheder, såsom *semantiske kort* og *dialogisk læsning*. Her finder du også praksisnær inspiration til, hvordan du kan gøre brug af disse metoder og aktiviteter i din undervisning på tværs af kompetenceområder (dansk, matematik, natur/teknik).

4. Trin-for-trin-guide til sprogindsatsen i den daglige undervisning

For at gøre dit arbejde med at anvende metoder og aktiviteter mere overskueligt, har vi udarbejdet en trin-for-trin-guide, der kan give dig inspiration til tilrettelæggelsen af sprogindsatsen.

Trin-for-trin-guiden er udviklet med det overordnede mål at give dig inspiration til at skabe et rigt læringsmiljø i klassen, som bedst muligt styrker enkelte elevers og klassens samlede læring og trivsel.

Trin-for-trin-guiden omsætter de principper og strategier, som er centrale i den aktivt legende tilgang og den systematisk eksplicite tilgang, som, forskning har vist, har stor effekt på elevernes læring. I *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen* (kapitel 4) finder du en grundig beskrivelse af begge tilgange og den bagvedliggende forskning.

De følgende kapitler giver inspiration til, hvordan legebaseret eksplicit og systematisk undervisning kan tilrettelægges og gennemføres i praksis i forbindelse med både den generelle og den målrettede sprogindsats i børnehaveklassen.

Nedenfor gennemgås hvert trin, og der gives inspiration til praksis undervejs (grå tekstbokse). De særlige opmærksomhedspunkter, der gælder for den målrettede indsats, er indsat som blågrønne tekstbokse under hvert trin.

Formål og mål

- Fastlæg formål og mål for forløbet/lektionen

Vurdering af elevernes behov/startniveau

- Tilrettelægge startniveau og sværhedsgrad
- Baseret på viden om klassen og individuelle elever

Indhold og aktiviteter

- Udvalge indhold og aktiviteter i forløbet/lektionen
- Sikre sammenhæng mellem formål og indhold

Undervisningsform

- Variere klasseundervisning, holddeling, gruppearbejde, makkersnak og individuelle forløb

Introduktion til ny viden

- Præsentere nyt indhold gennem eksplicite og systematiske instruktioner

Inddragelse og understøttelse af elever

- Bruge strategier til samtaler om fagligt indhold
- Bruge understøttende strategier

Fælles opsamling

- Samle op på forløbs/lektionens indhold og elevernes indsats og læring

4.1. Inspiration til fastsættelse af formål og mål

Det første skridt er at fastsætte formål og mål med en lektion eller med et længere undervisningsforløb. Det understøtter elevernes læring og opmærksomhed, hvis du fastsætter formål og mål for forløb og lektioner, som danner en ramme for indholdet. Fastlæggelsen af formål og mål understøtter først og fremmest en systematik, der sikrer, at i løbet af skoleåret kommer omkring målene, men fastlæggelsen af mål er også afgørende for, at forløb og lektioner kan opbygges eksplicit og systematisk.

Når du fastlægger formål og mål for forløb og lektioner, kan følgende overvejelser understøtte processen:

- Hvilket mål skal understøttes (sproglig bevidsthed, samtale, fortælling, læsning eller skrivning)? I udvælgelsen af mål kan du fx lade dig guide af din årsplan, klassens samlede resultater af sprogvurderingen og dit eksisterende kendskab til enkelte elever i klassen.
- Hvilken underliggende kompetence inden for det valgte mål skal forløbet/lektionen understøtte? Hvis du fx gerne vil arbejde med sproglig bevidsthed, så er dette mål meget bredt, og derfor kan det med fordel snævres ind til fx ordforråd med fokus på *modsætningsord*. Jo mere afgrænset og konkret målet er, desto nemmere bliver det at udvælge indhold og aktiviteter samt undervisningsform, og det gør det muligt at følge op på elevernes progression og læringsudbytte.

Eksempel på mål

Kompetenceområde: Sproglig bevidsthed.

Formål: At styrke elevernes ordforråd ved at introducere dem for ordpar, der betyder det modsatte af hinanden (antonymer).

Mål for generel indsats: Eleverne kan selvstændigt finde på ordpar, der betyder det modsatte af hinanden.

Mål for målrettet indsats: Eleverne kan forstå og anvende de specifikke ord, som bruges i arbejdet med modsætningsord.

Opmærksomhedspunkter i forhold til den målrettede indsats

- Målet i den målrettede indsats er først og fremmest at understøtte eleven i at indhente de færdigheder og kompetencer, hvor elevens udvikling endnu ikke er alderssvarende, så eleven får samme udbytte af den generelle indsats som de øvrige elever i klassen. Målet i den målrettede indsats har derfor en lavere sværhedsgrad end i den generelle indsats.
- Jævnfør eksemplet i den generelle indsats ovenfor kan formålet for elever med behov for en *Særlig indsats* eller en *Fokuseret indsats* være at forstå og anvende hvert af ordene for på sigt at kunne opnå sproglig bevidsthed om ord, der betyder det modsatte af hinanden.

4.2. Inspiration til vurdering af elevernes sproglige behov/startniveau

Når forløbet/lektionens formål og mål er på plads, er næste skridt at vurdere klassens og enkelte elevers behov for understøttelse i forbindelse med formål og indhold for timen.

Sprogvurdering i børnehaveklassen giver dig alene et øjebliksbillede af klassens og enkelte elevers sproglige kompetencer en til to gange i løbet af børnehaveklassen. Det er derfor

vigtigt, at du løbende anvender observationer og dit kendskab til eleverne samt eventuelt supplerende vurderings- eller testredskaber til at vurdere elevernes behov, da disse gradvist kan ændre sig i takt med elevernes progression og udbytte af undervisningen.

Tanken er ikke, at du skal lave en egentlig evaluering af eleverne før *hver* lektion, men at du skønner, hvor stor spredningen er i elevgruppen i forhold til formål og indhold i undervisningen, så du vælger et passende startniveau. Det er også vigtigt, hvis der er en eller flere elever, der falder i *Særlig indsats* eller *Fokuseret indsats*, at du på forhånd gør dig overvejelser om, hvordan disse elever konkret kan understøttes.

Opmærksomhedspunkter i forhold til den målrettede indsats

- Det er særligt vigtigt, at der tages hensyn til elever med behov for en målrettet indsats i vurderingen af elevernes behov og startniveau. Ofte vil der være behov for at understøtte disse elever, så de indhenter "gab" op til de andre elever i klassen.
- Hvis eleven har behov for en *Særlig indsats* i Forlyd, kan det måske vise sig, at eleven endnu ikke kan rime, hvilket hænger sammen med evnen til at kunne trække forlyden ud af et ord. I sådant et tilfælde vil det derfor være en idé at starte med at understøtte elevens evne til at rime. Hvis eleven har et begrænset ordforråd, kan det være en stor hjælp, at selv helt basale ords betydning forklares.

I *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen* (kapitel 2) kan du læse mere om milepælene i sprogudviklingen inden for de forskellige sproglige områder, som sprogvurderingen afdækker. Denne viden kan hjælpe dig med at finde frem til det passende niveau for eleverne.

Eksempel på indsats efter gennemførelse af Sprogvurdering i børnehaveklassen

Resultatet af den klassebaserede sprogvurdering ved starten af skoleåret viser, at 18 af klassens elever har behov for en *Generel indsats* i Bogstavkendskab, mens tre elever har behov for en *Særlig indsats*.

Resultaterne informerer dig derved om elevernes startniveau og behov for understøttelse inden for før-skrift, og dette kan fx bidrage til planlægningen af undervisningen i Bogstavkendskab ved starten af skoleåret. Spredningen blandt eleverne i klassen som helhed er altså ikke meget stor.

På baggrund af resultaterne kan du forvente, at de 18 elever med behov for en *Generel indsats* vil være i stand til at arbejde selvstændigt med opgaver i opgavehæftet efter din fælles introduktion ved lektionens start.

Til gengæld må du forvente, at de tre elever med behov for en *Særlig indsats* i Bogstavkendskab, har brug for yderligere introduktion og støtte for at kunne løse opgaverne i hæftet. Derfor kan en løsning være, at du sætter dig sammen med disse tre elever, mens resten af eleverne arbejder selvstændigt, hvorved du har bedre mulighed for at give disse elever ekstra støtte, fx ved at gentage og udvide introduktionen, give flere eksempler eller løse opgaverne i fællesskab.

Det er vigtigt, at du løbende følger elevernes udvikling, så du kan tilpasse undervisningens niveau til de enkelte elevers behov, så du rammer zonen for nærmeste udvikling for alle elever.

4.3. Inspiration til indhold og aktiviteter

For at tilbyde eleverne rige og varierende læringsmuligheder gennem hele skoledagen, kan du fx anvende aktiviteter, som du finder i aktivitetskataloget (se appendiks) og evt. kombinere dem med de forskellige metoder, som er beskrevet i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen* (kapitel 4). Du kan ligeledes finde mere inspiration på emu.dk. Alt det indhold og de aktiviteter, som fungerer godt i din eksisterende praksis, skal naturligvis ikke erstattes, hvis du har gode erfaringer med, at eleverne får udbytte af det.

4.4. Inspiration til valg af undervisningsform

Det er en fordel, at der veksles mellem forskellige undervisningsformer, da det skaber et varieret og legebaseret læringsmiljø, der tilbyder eleverne mange og forskelligartede muligheder (fx lytte, samtale, fortælling, samarbejde, øve/demonstrere, lære fra sig, hjælpe andre) i legebaserede aktiviteter. Aktivitetskataloget (se appendiks og beskrivelse i kapitel 3) indeholder aktiviteter, der hver især understøtter forskellige undervisningsformer. De næste afsnit giver dig inspiration til, hvordan den generelle og den målrettede sprogindsats kan understøttes af forskellige undervisningsformer, nemlig klasseundervisning, holddeling og arbejdsstationer samt makkersnak.

Opmærksomhedspunkt i forhold til den målrettede indsats

- Elever med behov for en målrettet indsats kan have gavn af mere individuelt fokuseret undervisning, gerne samtidigt med at eleven stadig er i klasseværelset, fx i forbindelse med holddeling.
- Hvis det er praktisk muligt, kan individuel undervisning have en mere intensiv effekt på elevens læringsudbytte, da du har mulighed for at tilpasse indholdet præcist til elevens behov.

4.4.1. Inspiration til klasseundervisning

Det er oftest planlagt således, at de fleste lektioner indledes af fælles klasseundervisning, og du kan med fordel bruge klasseundervisning i lektionens start til at introducere eleverne for nyt indhold og rammesætte lektionens indhold og rækkefølge. Her gør det læringen lettere for eleverne, hvis børnehaveklasselederen:

- anvender eksplicitte og systematiske strategier (se afsnit 4.6) i præsentationen af nyt indhold, fx nye bogstaver/lyde, nye ord og begreber, nye tekster, nye emner, osv.
- evt. supplerer med brug af *semantiske kort* eller *fælles/dialogisk læsning*, som beskrevet i kapitel 4 i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen*, da disse metoder også egner sig godt til klasseundervisning og til præsentation af nyt indhold på tværs af kompetenceområder (sprog, matematisk opmærksomhed, naturfaglige fænomener osv.).

Den fælles klasseundervisning kan også være en oplagt form til lektionens afslutning. Som det beskrives i afsnit 4.7., er det en styrke for elevernes udbytte af undervisningen, hvis de i slutningen af forløbet/lektionen får en kort opsamling på lektionens indhold og mulighed for at reflektere over egen indsats og læring.

Opmærksomhedspunkt i forhold til den målrettede indsats

- Opsøg elever med behov for en *Særlig indsats* eller en *Fokuseret indsats*, og understøt dem individuelt. Tjek løbende deres forståelse af det nye indhold.
- Anvend nogle strategier, der gør opgaven nemmere for eleven, fx ved at begrænse svarmuligheder, eller tilbyd eleven, at I hjælpes ad.
- I lektioner med to-voksen-tid er det oplagt, at din kollega sidder sammen med de elever, der har behov for en målrettet indsats og understøtter disse elevers læring ved at gentage nogle af instruktionerne og anvende strategier, der gør indholdet lettere at forstå.

4.4.2. Inspiration til holddeling og arbejdsstationer

Holddeling er en undervisningsform, som egner sig særlig godt i lektioner, hvor der er afsat to-voksen-tid. Fordelen ved holddeling er;

- at klassen deles i to grupper med hver deres voksen, så I i højere grad har mulighed for at engagere jer i faglige samtaler med færre elever ad gangen.
- at I har bedre mulighed for at anvende de understøttende strategier og på den måde understøtte læringen hos den enkelte elev.
- at det muliggør brug af undervisningsmetoder, der er vanskelige at gennemføre fælles med hele klassen, fx dialogisk læsning, børnehaveklasseleder/elev-samtaler om det faglige indhold eller nogle typer af strukturerede aktiviteter.

Ofte kan to-voksen-tid også udnyttes til, at eleverne arbejder i forskellige "stationer" i klassen, hvor du og en kollega understøtter elevernes læring i forskellige arbejdsstationer, da det derved er nemmere at differentiere jeres understøttelse af den enkelte elev. Stationerne og jeres bemanding af disse kan fungere på forskellige måder.

- Hvis der fx er en arbejdsstation, hvor eleverne skal løse opgaver på baggrund af en tekst, der læses højt, er det oplagt, at denne station er bemanded af pædagogisk personale.
- Opgaver, som eleverne umiddelbart kan løse selvstændigt, behøver derimod ikke samme grad af understøttelse.
- For at undgå at elever går i stå, hvis de ikke kan løse en opgave og derfor ikke kan komme videre, kan man fx indføre et system, hvor eleven skriver sit navn på tavlen som signal til den voksne om, at eleven har brug for hjælp, når den voksne har tid.

Opmærksomhedspunkt i forhold til den målrettede indsats

- Ved holddeling er det vigtigt, at elevsammensætningen på de to hold ikke er tilfældig. Det er fx ikke hensigtsmæssigt at samle alle klassens sprogligt stærke eller svage elever på ét og samme hold. I stedet kan du i din forberedelse sikre, at der på begge hold er blandede elevgrupper, da alle profiterer af dette.
- Ved arbejdsstationer kan det være mest hensigtsmæssigt, at elever med behov for en målrettet indsats bliver ved den station, som er fast bemanded af en voksen, og at denne station understøtter netop det sproglige område, som disse elever har behov for.

4.4.3. Inspiration til undervisning med makkersnak

Det er centralt for elevernes sprogudvikling, at eleverne tilbydes meningsfulde interaktioner med mange turtagninger, hvor de får mulighed for aktivt både at lytte og tale. Dette kan dog være udfordrende i en klassekontekst, hvor du ofte er alene med en hel klasse.

Undervisning med makkersnak er baseret på nogle af kerneelementerne fra kollaborativ læring og tilbyder en undervisningsform, hvor eleverne i højere grad deltager aktivt i interaktioner med hinanden:

- Makkersnak kan især anvendes, når du har introduceret lektionens formål og indhold, og eleverne skal løse opgaver på egen hånd.
- Eleverne samarbejder og hjælper hinanden, hvilket betyder, at du i stedet kan bevæge dig rundt i klassen og understøtte lidt ekstra der, hvor der er behov.
- Makkersnak kan faciliteres ved, at du gør det meget tydeligt, hvad makkerparrene skal, hvordan de skal gøre det, hvad rækkefølgen i opgaveløsningen er, og hvad makkerparrene skal gøre, hvis de går i stå.

Det styrker værdien af makkersnak, hvis du bruger dit kendskab til elevernes faglige niveau til at sammensætte makkerparrene.

- Hvis muligt, er det mest hensigtsmæssigt, at elever med behov for en målrettet indsats sættes sammen med en elev, som har fagligt overskud til at hjælpe sin makker og måske endda kan lære fra sig.
- Hvis makkerparrene sammensættes på denne måde, vil begge makkere få et stort udbytte af makkersnakken, da fagligt stærke elever også vil få udbytte af at lære fra sig ved at systematisere deres viden og videreformidle den (for overblik, se Bleses et al., 2018).
- Den fagligt stærke elev kan starte med at løse en af opgaverne og forklare sin makker, hvad hun/han gør og hvorfor. På den måde stilladserer hun/han opgaveløsningen for sin makker, som efterfølgende har bedre muligheder for at løse opgaven.

Eksempel på introduktion til makkersnak

“Om lidt skal I arbejde sammen med jeres makker. I skal starte med at finde fire ord, der starter med A. I skal skiftes til at finde på et ord med A. Bagefter skal I tegne ét af de ord, I har fundet. Hvis I går i stå, skal I skrive jeres navne på tavlen, så kommer jeg ned til jer.

Nu skal I genfortælle den historie, vi lige har læst, for jeres makker. Den makker, der sidder tættest på vinduet, starter med at fortælle, hvad historien handler om. Bagefter er det den anden makkers tur. Hvis I bliver færdige før de andre, skal I tegne noget fra historien.”

4.5. Inspiration til introduktion til ny viden

Næste skridt er at planlægge, hvordan du vil introducere det nye indhold for eleverne. Her får du inspiration til, hvordan du kan gøre det.

4.5.1. Tydeliggør mål og forventninger til elevernes læring

Det understøtter elevernes læring, at du gør det tydeligt for eleverne, hvad de skal lære i den pågældende lektion. Når lektionens formål og indhold bliver introduceret eksplicit for eleverne, skærper det deres opmærksomhed og gør dem bevidste om egen læring. Dermed bliver det nemmere for eleverne at fastholde fokus undervejs, og du kan lettere hjælpe dem

tilbage på sporet ved at minde dem om formålet. Når formålet er blevet tydeliggjort for eleverne, kan du forklare eleverne, hvordan de skal arbejde med emnet, og i hvilken rækkefølge lektionen skal foregå. Lektionens indhold og rækkefølge kan gøres yderligere eksplicit ved hjælp af piktogrammer eller lignende.

Eksempel på at tydeliggøre målet for lektionen

"I dag skal vi undersøge ord, der betyder det modsatte af hinanden. Når timen er slut, har I alle sammen lært nogle modsætningsord. Modsætningsord er vigtige, når man skal beskrive noget, fx hvis man beskriver, hvordan noget ser ud.

Vi starter her ved tavlen, hvor jeg fortæller jer om modsætningsord. Bagefter skal I finde ord, der betyder det modsatte af hinanden sammen med jeres makker. Bagefter skal vi lege en leg med modsætningsord. Til sidst mødes vi her ved tavlen igen, så vi lige kan snakke om, hvad vi har lært i dag."

4.5.2. Relater det nye indhold til tidligere læring

Som beskrevet i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen (kapitel 2)*, bygges børns læring og kompetencer op fra bunden. Det vil sige, at basale færdigheder tilegnes som det første, hvorefter mere komplekse og specialiserede færdigheder bygges ovenpå.

Du kan understøtte elevernes sprogudvikling ved eksplicit at efterligne denne tilegnelsesproces, hvor ny viden bygges oven på eksisterende viden og kompetencer.

Når du introducerer eleverne for ny viden, er det derfor en fordel, at den nye viden relateres til noget, klassen for nyligt har arbejdet med eller lignende. På den måde aktiveres elevernes forhåndsviden, og det bliver nemmere for dem at tilegne sig den nye viden, der bygger oven på denne.

Eksempel på aktivering af elevernes forhåndsviden

"Kan I huske, at vi i sidste uge arbejdede med ord, der betyder det samme? Vi fandt fx ud af at ordet *hoppe* og ordet *springe* har samme betydning. Kan I også huske, at vi kalder ord, der betyder det samme, for synonyme?"

I dag skal vi også arbejde med forskellige ord, men denne gang skal vi finde ord, der betyder det modsatte af hinanden. De kaldes *antonymer*. Det er et langt ord. Kan I sige *antonymer*?"

4.5.3. Præsenter ny viden i logisk rækkefølge

Denne strategi har et vist overlap med den forrige, idet du også her forsøger at efterligne sprogtilegnelsesprocessen ved at starte med at præsentere den nye viden fra bunden og op, det vil sige fra nemt til gradvist sværere og sværere.

Meget af den undervisning, der understøtter elevernes afkodning og læsekompetencer, er bygget op denne måde, hvor eleverne først lærer bogstavernes lyde og navne og derefter lærer at sætte dem sammen til først små ord, derefter sætninger og senere længere tekster.

Denne tilgang kan med stor fordel for elevernes læring også overføres til undervisningen inden for talesproglige kompetencer såsom ordforråd, samtale og fortælling.

Eksempel på klar og tydelig præsentation af emner

“Lige om lidt skal I sammen med jeres makker finde på flere *antonymer*, men jeg starter lige med at fortælle jer, hvordan I skal løse opgaven. Makkeren tættest på vinduet skal starte med at tage et ordkort fra den her kasse og finde på et ord, der betyder det modsatte.

Nu prøver jeg lige at vise det. Jeg trækker ordkort fra kassen. Kan I læse ordet? Ja, der står nemlig *sød*. Nu skal jeg så finde et ord, der betyder det modsatte af *sød*. Kan I hjælpe mig? Ja, det er helt rigtigt, *dum* betyder det modsatte af *sød*.

Nu starter makkeren tættest på vinduet, og bagefter er det den anden makkers tur. I må meget gerne hjælpe hinanden.”

Denne logiske rækkefølge fra nemt til svært understøtter alle klassens elever, da alle klassens elever vil kunne forstå det nemme i begyndelsen, mens de fagligt stærke elever tilbydes ekstra udfordringer, jo sværere det bliver.

4.5.4. Demonstrer den nye viden og tænk højt

Når den nye viden er blevet præsenteret for eleverne, er næste skridt at synliggøre, hvordan den nye viden kan og skal anvendes.

Det kan du helt konkret gøre ved *eksplicit* at sætte ord på og give eksempler på, hvordan den nye viden kan anvendes til at løse de opgaver eller aktiviteter, som eleverne efterfølgende skal arbejde med.

Det synliggør de tankeprocesser og den bearbejdning af den nye viden, som elever efterfølgende skal anvende, når de arbejder videre, og den eksplicite tilgang styrker elevernes engagement og forståelse for stoffet.

Eksempel på synliggørelse og anvendelse af nye viden

”Så et eksempel på et antonym, altså to ord, der betyder det modsatte af hinanden, er *stor* og *lille*. Vi kan fx sige *et stort hus* eller *et lille hus*. Det modsatte af *stor* er *lille*. *Stor* og *lille* betyder det modsatte af hinanden, og derfor er de et *antonym*. Det samme er *sulten* og *mæt*. Hvis man er det modsatte af *mæt*, er man *sulten*. Kan I komme på et andet eksempel? ... Det er rigtigt, *tyk* og *tynd* er også et antonym.

Man kan også sige at *udmattet* og *udhvilet* er et antonym. Kan I forklare hvorfor? ... Det er en rigtig god forklaring!

Hvordan kan man så finde ud af, hvad det modsatte af *blød* er?”

Som eksemplet her viser, tænker du højt og sætter ord på de tankeprocesser og beslutninger, som gør dig i stand til at løse opgaven. Derved stilladseres eleverne i at løse opgaverne i en logisk rækkefølge og gøre sig de relevante overvejelser, der gør dem i stand til at løse opgaven.

4.5.5. Brug passende eksempler og modeksempler

Når den nye viden introduceres for eleverne, er det vigtigt at gøre brug af både eksempler og modeksempler.

Elevernes dybdeforståelse af ny viden styrkes, når det bliver tydeligt for dem, hvad der er eksempler på den nye viden, og hvad der *ikke* er.

Hvis man fx skal forstå ordet *årstid*, er det nyttigt at få at vide, at ord som *sommer* og *efterår* er eksempler på en årstid, hvorimod *jul* og *halloween* ikke er et eksempel på en årstid, men derimod en højtid eller tradition.

Det er også vigtigt, at eksempler og modeksempler passer til elevernes niveau samt at starte med nemme eksempler og modeksempler, der gradvist gøres sværere.

Eksempel på brug af eksempler i undervisningen

”Ung og gammel er også et antonym, for gammel er det modsatte af ung. Men hvad med lav og lang? Betyder de det modsatte af hinanden? Nej, ikke helt vel? Man kan sige at et træ er lavt, men det lyder lidt mærkeligt at sige, at et træ er langt, ikke? I stedet siger man, at træet er højt. Så lav og høj er et antonym, men ikke lav og lang.”

4.6. Inddragelse og understøttelse af eleverne

Som beskrevet i *Rundt om sprogindsatsen i børnehaveklassen (kapitel 4)*, er det centralt for elevernes sprogudvikling og generelle læringsudbytte, at de jævnligt tilbydes aktiv deltagelse og engagement i samtaler, der er relateret til det faglige indhold.

Det kræver en differentieret tilgang at kunne tilbyde alle eleverne deltagelsesmuligheder og understøtte den enkelte elev på dennes niveau.

Eksempler på differentierede strategier til inddragelse af elever i faglige samtaler

Strategier, der støtter og stilladserer en aktivitet eller samtale (gør-det-nemmere-strategier)

Giv svaret før du spørger

"På forsiden af bogen er der et billede af nogle børn, der spiller fodbold. Hvad tror du, bogen handler om?"

Hjælpes ad

"Skal vi hjælpes ad med at finde ordene, der starter med sss?"

Begrænse valg

"Vi skal finde ud af, hvad det er for en form. Tror du, det er en cirkel eller en trekant?"

Strategier, der gør en aktivitet eller samtale mere udfordrende (gør-det-sværere-strategier)

Forudsige

"Hvad tror du, der sker på næste side i bogen?"

Generalisere

"Sol starter med sss. Kender du andre ord, der starter med sss?"

Argumentere

"Kan du fortælle mig, hvordan man kan vide, at det er en trekant?"

Du kan anvende strategierne både i klasseundervisning, hvor du har faglige samtaler med eleverne om indholdet i undervisningen og i én-til-én-interaktioner, fx i forbindelse med at eleverne løser opgaver selvstændigt eller i grupper.

Det vil ofte ikke være muligt at inddrage alle klassens elever i sådanne interaktioner om fagligt indhold, og derfor kan det være en idé at være særligt opmærksom på at inddrage de elever, der har behov for en målrettet indsats eller meget fagligt stærke elever.

Opmærksomhedspunkt i forhold til den målrettede indsats

Det kan være til gavn for elever med behov for en målrettet indsats at anvende gør-det-nemmere-strategier, når de finder opgaver eller aktiviteter vanskelige at løse og går i stå.

Oftentimes vil elever med behov for en målrettet indsats have svært ved at deltage aktivt i undervisning, opgaveløsninger og aktiviteter, hvis det faglige indhold ligger uden for deres nærmeste udviklingszone. Konsekvensen af dette er, at eleverne får svært ved at engagere sig og derfor bliver passive eller forstyrrende.

Det er afgørende for disse elever, at de kontinuerligt tilbydes stilladsering, der skaber forudsætning for, at de også kan deltage aktivt i undervisningen og dermed får det udbytte, som er centralt for deres læring nu og her samt på længere sigt.

Strategierne ovenfor kan anvendes til at understøtte elevernes læring undervejs og til at gøre indholdet nemmere for de elever, der ellers ville finde opgaven eller aktiviteten for svær. Du kan med fordel jævnligt tjekke elevernes forståelse af det faglige indhold, så du kan følge elevernes progression og ved, hvilke elever, der har behov for yderligere hjælp.

Det er centralt for et positivt læringsmiljø, at der etableres en anerkendende feedbackpraksis, hvor eleverne jævnligt får feedback på deres arbejdsindsats (fx ved at anerkende deres arbejdsindsats). Med til den anerkendende feedbackpraksis hører, at elevernes forkerte svar ses som læringsmuligheder, der giver anledning til yderligere forklaringer og forståelse.

I lektioner med to-voksen-tid, hvor der er mulighed for, at en ekstra voksen kan sidde sammen med de elever, der har behov for ekstra understøttelse, kan den ekstra voksne anvende gør-det-nemmere-strategierne til at understøtte elevernes forståelse af den faglige viden, som du introducerer for klassen.

4.7. Løbende opsamling på elevernes læring

I slutningen af forløb og lektioner kan der afsættes tid til en kort, fælles opsamling i klassen, hvor eleverne får mulighed for at reflektere over deres læring. Her kan du give eleverne feedback på deres indsats og samle op på de vigtigste ting fra undervisningen. På den måde vedbliver eleverne med at blive gjort eksplicit opmærksomme på deres egen indsats og læring.

- Du kan facilitere denne fælles opsamling ved at minde eleverne om lektionens formål, som de blev introduceret for ved lektionens start.
- Derefter kan du stille nogle enkelte spørgsmål, der understøtter elevernes refleksion over egen læring.

- Du kan slutte af med at give feedback på elevernes indsats.

Eksempel på opsamling på læring

“Okay, så det, vi skulle lære i dag, var ord for modsætninger, for så bliver vi endnu bedre til at beskrive ting og personer. Så nu vil jeg gerne bede jer om at tænke over, hvad I har lært om modsætninger i dag. I kan fx tænke over, hvad det nu er, modsætningsord hedder, eller tænke på nogle eksempler på, hvad modsætningsord er eller ikke er. I må gerne fortælle jeres makker, hvad I har lært. Eller I kan tegne noget, der viser, hvad I har lært i dag.” (...)

“Jeg synes, I har været gode til at finde modsætningsord sammen. Og det er dejligt, at I prøver jer frem og hjælper hinanden, når I synes, det er svært. Næste gang skal vi lære om sammensatte ord, og det er nogle spændende ord, som bliver lavet, når man sætter to ord sammen til et ord.”

5. Planlægningskema til inspiration

Tabel 1 viser et udfyldt eksempel på, hvordan et planlægningskema kan anvendes i forberedelse af undervisningen. Det kan bruges som inspiration til forberedelse af forløb eller lektioner og består af de samme trin, som dette inspirationsmateriale beskriver.

Tabel 1

Struktur	Indhold	Eksempel
Timens formål	Hvilket sprogligt område skal undervisningens indhold understøtte?	<ul style="list-style-type: none"> Formålet med timen er at understøtte elevernes ordforråd. Målet er, at eleverne skal forstå og anvende ord for modsætninger.
Elevernes behov/startniveau	Vurdér elevernes behov på baggrund af seneste sprogvurderingsresultat samt dine løbende observationer.	<ul style="list-style-type: none"> Den samlede klassescore for talesprog er lavere end tidligere år og lavere end scoren for før-skrift. Astrid og Ashlan har behov for en <i>Særlig indsats</i> i sætningsforståelse.
Materialer og aktiviteter	De aktiviteter og materialer, du vil gøre brug af.	<ul style="list-style-type: none"> Aktiviteten <i>Bogfortællinger</i> og de bøger, du har udvalgt
Undervisningsform	Klasseundervisning, holddeling, makkersnak.	<ul style="list-style-type: none"> Klasseundervisning, makkersnak og hold.
Præsentation af indhold	<ol style="list-style-type: none"> Tydeliggør målet med dagens lektion og forventninger til elevernes læring. Relater til tidligere læring/undervisning. Præsenter den nye viden i en logisk rækkefølge. Start med det nemme og slut med det svære. Demonstrer den nye viden og tænk højt. 	<ol style="list-style-type: none"> I dag skal vi lære om modsætninger og ord, der betyder det modsatte af hinanden, så når timen er slut, kan I give mig nogle eksempler på modsætninger. I sidste uge arbejdede vi med ord for følelser. Kan I huske det? Vi snakkede fx om ordet rasende. Det modsatte af at være rasende er at være glad. Så rasende og glad er det modsatte af hinanden. Ligesom stor og lille er det modsatte af hinanden. Man kan også sige, at blød er det modsatte af hård. Der findes mange forskellige modsætninger. Nogle handler om følelser som rasende/glad. Andre handler om størrelse som stor/lille.
Inddragelse af elever	<ol style="list-style-type: none"> Inddrag eleverne løbende. Tjek elevernes forståelse. Se læringsmuligheder i forkerte svar. Anerkend elevernes indsats. 	<ol style="list-style-type: none"> Kan I nævne nogle ord, der betyder det modsatte af hinanden? Hvad er det modsatte af tør? Tyk er ikke helt en modsætning af lille, men det er tæt på, fordi tyk også handler om størrelse ligesom lille. Der er faktisk en modsætning til tyk, hvad, tror I, det er? Hvor er det bare godt, at I prøver jer frem. Det kan godt være lidt svært i starten, men vi skal bare øve os mange gange.

Strategier, der støtter og stilladserer en aktivitet eller samtale	<ol style="list-style-type: none">1. Giv svaret, før du spørger.2. Tilbyd at hjælpes ad.3. Begræns svarmuligheder.	<ol style="list-style-type: none">1. Ashlan, stor og lille er et antonym. Hvad er det modsatte af stor?2. Astrid, skal vi to hjælpes ad med at finde modsætningen til varmt?3. Hvad er modsætningen til at være varm? Er det at være træt eller at være kold?
Opsamling på timen og elevernes læring	<ol style="list-style-type: none">1. Hvad har vi lært?2. Hvordan har eleverne arbejdet?3. Hvad skal vi næste gang?	<ol style="list-style-type: none">1. I dag har vi lært noget om ord, der betyder det modsatte af hinanden, antonymer.2. I har været virkelig gode til at finde modsætningsord og til at hjælpe hinanden.3. Næste gang skal vi lære noget om sammensatte ord.

Appendiks: Aktivitetskatalog til sprogindsatsen i børnehaveklassen

Bogstavkendskab

Læs og skriv sammen

Varighed: 45 min.

Formål

At kunne eksperimentere med at læse og skrive korte, lydrette ord.

Materialer

- Papir og blyanter
- Læs-let-bøger (letteste sværhedsgrad).

Trin for trin

1. Aktiviteten består af tre små øvelser, som eleverne gennemfører i makkerpar, to og to.
2. **Fællesskrivning:** Du siger et ord, som eleverne skal forsøge at få dig til at skrive på tavlen ved at sige, hvilke bogstaver du skal skrive. Øvelsen kan også løses i makkerpar, hvor du siger, hvilket ord de skal skrive, hvorefter makkerparret løser opgaverne sammen.
3. **Fælles boglæsning:** Hvert makkerpar får en læs-let-bog og skiftes til at læse en side ad gangen.
4. **Find og læs ord i klassen:** Hvert makkerpar skal gå rundt i klasselokalet eller i skolegården og finde alle de ord, de kan læse. Herefter skriver de ordet ned, og du samler alle ordene i plenum ved tavlen.

Variationer

- Øvelserne kan også gennemføres individuelt, hvis det er svært for eleverne at løse som makkerpar.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Hvis aktiviteten er for svær for en eller flere elever, kan du afgrænse skriveopgaverne til, at eleven blot skal skrive nogle af de bogstaver, der indgår i ordet.
- **Gør det sværere:** Du kan udfordre en elev yderligere ved at bede eleven læse og skrive sværere og længere ord.

Forlyd

Find lyden

Varighed: 15 min.

Formål

At identificere ord, der begynder med samme lyd, og selvstændigt at kunne producere ord, der begynder med samme lyd.

Trin for trin

1. Stil dig op til tavlen og vælg en kategori til forlyden (eget navn, mors navn, sidemackers navn osv.).
2. Sig til eleverne: *Nu siger jeg et ord. Hvis ordet har samme forlyd i dit navn (eller mors/sidemackers navn), skal du komme op til mig.*
3. Hvis du fx siger *Cykel*, skal alle elever med en sss-forlyd i deres navn komme op til dig (fx Cille, Sebastian og Zarah).
4. Når eleverne er kommet op til dig, tjekker I, at forlyden i deres navn er den samme som forlyden i det ord, du sagde. Derefter kan du bede eleverne og/eller resten af klassen om at finde på flere ord, der starter med samme lyd.
5. Aktiviteten fortsætter, ind til alle elever har haft mulighed for at komme op til dig.

Variationer

- Aktiviteten kan også laves som en konkurrence, hvor du inddeler klassen i tre til fire hold. Når du har sagt et ord, skal holdene finde på så mange ord som muligt med samme forlyd som det ord, du sagde. Holdene får 30 sekunder til at finde på så mange ord som muligt og tæller dem sammen med fingrene.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Du kan understøtte eleven ved at begrænse valg, fx *Cille, tror du dit navn starter med en sss-lyd eller kkk-lyd?*
- **Gør det sværere:** Du kan udfordre eleven yderligere ved at bede eleven om at identificere udlyden i navnet, fx *Hvilken lyd slutter Adam på?*

Dan og del ord på fire måder

Varighed: 45 min.

Formål

At kunne opdele ord i mindre dele og sammensætte ord af mindre dele.

Trin for trin

1. Aktiviteten består af fire små aktiviteter. Klassen opdeles i to hold, der dystet i de fire aktiviteter.
2. **Opdel ordet:** I den første aktivitet skal du pege på en genstand i klasselokalet og bede eleverne svare på, hvad ordet for genstanden bliver, hvis man fjerner forlyden, fx *Tavle* -> *avle*. Det hold, der først svarer, får et point, som du skriver på tavlen. Derefter peger du på en ny genstand, og sådan fortsætter I.
3. **Dan ordet:** Du siger et ord, sproglyd for sproglyd, og det hold, der først gætter ordet, får point. Derefter siger du lydene i et nyt ord, og aktiviteten fortsætter.
4. **Der er i i din is:** Hør Hr. Skægs sang, *Der er i i din is*. De to hold skal tælle, hvor mange gange /i/ eller /is/ indgår, også i andre ord, fx *gris* og *fis*.
5. **Er det et ord?** Giv nogle af eleverne på det ene hold hvert deres forlyd, fx /m/, /s/ og /sp/, og giv eleverne på det andet hold hver deres lyd, fx /and/, /us/ og /in/. Nu skal en elev fra det første hold finde sammen med en elev fra det andet hold for at danne et ord. Fx kan eleven med forlyden /m/ finde sammen med en elev med lyden /us/ (*mus*). Resten af klassen kan afgøre, om ordet er rigtigt.

Variationer

- Hvis eleverne er svære at engagere i alle fire aktiviteter, eller hvis aktiviteten skal gøres kortere, kan du vælge nogle af de fire aktiviteter fra.
- Mange af aktiviteterne kan også gennemføres i makkerpar, to og to, uden konkurrenceelementet.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Du kan understøtte en elev ved med hænderne at visualisere, hvad der sker, når man opdeler og sammensætter ord med sproglyde. Du kan starte med orddelinger (fx *vand-kande*), derefter stavelser (*kan-de*) og til sidst sproglyde (*k-ande*).
- **Gør det sværere:** Hvis en elev har behov for yderligere udfordringer, kan du vælge længere og sværere ord til eleven.

Ordforåd

Skibet er ladet med over- og underbegreber

Varighed: 20 – 30 min.

Formål

At kunne forstå og anvende over- og underbegreber.

Materialer

- En bold.

Trin for trin

1. Du og eleverne sætter jer i en rundkreds.
2. Start med at kaste bolden til en af eleverne, mens du siger *Skibet er ladet med... tøj*.
3. Den elev, der griber bolden, skal nu sige et underbegreb, der tilhører overbegrebet *tøj*, fx *bukser*.
4. Derefter kaster eleven bolden videre til en anden elev, der skal sige et nyt underbegreb. Dette fortsættes, så længe det giver mening.
5. Derefter kan du eller en af eleverne starte en ny runde med et nyt overbegreb, fx *Skibet er ladet med... fugle/møbler/transportmidler/former*, osv.

Variationer

- Aktiviteten kan gøres nemmere ved at starte med meget nemme overbegreber, fx *frugt, legetøj*, osv.
- Aktiviteten kan gøres sværere ved gradvist at vælge mere komplekse overbegreber fx *følelser, mønstre, tillægsord, ord der starter med sss* osv.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Giv eksempler på underbegreberne, før du kaster bolden til elever med behov for ekstra understøttelse.
- **Gør det sværere:** Bed elever med behov for en ekstra udfordring om at argumentere for, hvorfor underbegrebet tilhører overbegrebet.

Oste-sofa

Varighed: 20 min.

Formål

At kunne opdele og danne sammensatte ord.

Trin for trin

1. Eleverne sidder på deres plads eller i en rundkreds.
2. Legen starter med, at eleverne bliver præsenteret for et mærkeligt sammensat ord, fx *oste-sofa*. Eleverne skal så beskrive betydningen af det sammensatte ord.
3. Derefter skal to elever hviske et almindeligt ord i dit venstre og højre øre, hvorefter du sammensætter de to ord til et ord. Nu skal klassen så give forklaringer på, hvad det nye sammensatte ord betyder.
4. Legen fortsætter indtil alle elever har fået mulighed for at hviske et ord til dig.

Variationer

- Jo mærkeligere det sammensatte ord er, jo sjovere bliver legen. Hvis elevernes to ord rent faktisk kan sammensættes til et "rigtigt" ord (fx *mad-kasse*), kan du bytte om på ordene (fx *kasse-mad*).

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Hvis nogle af eleverne har svært ved at beskrive betydningen af nogle af de svære, sammensatte ord, kan du bede dem forklare betydningen af nogle mere simple, sammensatte ord.
- **Gør det sværere:** Hvis nogle af eleverne har behov for ekstra udfordring, kan du bede dem forklare betydningen af de mere komplekse, sammensatte ord.

Samtaler om tankeprocesser

Varighed: 25 min.

Formål

At kunne forstå og anvende ord for tankeprocesser.

Trin for trin

1. Aktiviteten foregår i klassen, hvor eleverne sidder to og to sammen med deres makker.
2. Du præsenterer dem for et ord ad gangen, som makkerparrene taler om, inden der samles op i plenum.
3. Ord for tankeprocesser:
 - *At drømme*: Hvad vil det sige at drømme? Hvad drømmer I om? Hvad er forskellen på at drømme om natten og drømme om noget?
 - *At forestille sig*: Hvad betyder det at forestille sig noget? Har I prøvet at forestille jer noget? (fx hvordan det ville være at flyve i en rumraket, eller at være inde i Minecraft-spillet?)
 - *At huske*: Hvad betyder det at huske? Hvad husker I fra i går, fra I gik i børnehave osv.?
 - *At mene*: Hvad betyder det at mene noget? Hvad kan man mene noget om? Hvad er jeres mening om, at børn fx skal tidligere i seng end voksne, "FredagsTamTam", mad med chili osv.?
 - *At tro*: Hvad vil det sige at tro noget? Hvad er forskellen på at tro og at vide? Hvad tror I om fx tandfeen, spøgelser osv.?

Variationer

- Hvis du har nogle billeder eller noget andet materiale, der kan understøtte denne aktivitet, kan du vise dem ved tavlen og lade eleverne tale om ordene ud fra billederne.
- Hvis aktiviteten er for svær for eleverne, kan du udelade makkersnak og kun tale om ordene i plenum med hele klassen.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere** Tilbyd eleven, at I hjælpes ad med at komme på eksempler på noget, man kan drømme om, forestille sig, mene osv.
- **Gør det sværere**: Bed eleven om at bruge et ord for tankeprocesser i en sætning.

SÆTNINGSFORSTÅELSE

Sætningsforståelse

Bogfortællinger

Varighed: 25 min.

Formål

At kunne fortælle sammenhængende fortællinger.

Materialer

- Ordløse billedbøger, fx
- Ronan Badel (2014). Dovendyret. Arvids.
- Aaron Becker (2015). Rejsen. ABC Forlag.
- Aaron Becker (2016). Hjemkomsten. ABC Forlag.
- Aaron Becker (2016). Missionen. ABC Forlag.
- Hassan Mousavi (2014). Fortællingen om den leende banan og den ensomme gorilla. Jensen & Dalgaard.
- Bente Olesen Nyström (2006). Hr. Alting. Gyldendal.
- Béatrice Rodriguez (2012). Hønsetyven. Arvids.
- Adam Stower (2005). Smæk! Flachs.

Trin for trin

1. Eleverne sættes sammen i makkerpar (to og to), og hvert par får udleveret en ordløs billedbog.
2. Du starter med at fortælle en historie ud fra en billedbog.
3. De to elever i makkerparrene skal nu skiftes til at fortælle en historie ud fra deres billedbog.

Variationer

- Hvis opgaven er for svær for eleverne, kan billedbogen udskiftes med et billede.
- Hvis eleverne er godt i gang med legeskrivning/børnestavning, kan de efterfølgende forsøge at skrive deres historier ned.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Lad eleven høre makkerens historie først, så han/hun kan støtte sig op ad makkerens historie.
- **Gør det sværere:** Lad eleven være den første i makkerparret til at fortælle historien.

Tegn en historie

Varighed: 25 min.

Formål

At kunne lytte og fortælle sammenhængende historier.

Materialer

- Tegnepapir.

Trin for trin

1. Sæt eleverne sammen i makkerpar (to og to).
2. Læs en historie højt for klassen, og lad eleverne tegne noget fra historien imens.
3. Bagefter kan de genfortælle hinanden dele af historien ud fra det, de har tegnet.

Variationer

- Du kan vælge velkendte bøger, eventyr eller fabler. På den måde bliver det nemmere for eleverne at genfortælle historien for hinanden.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Hjælp eleven med at genfortælle historien ved at stille understøttende, afgrænsende spørgsmål, fx *Hvad har du tegnet? Kan du huske, hvad der skete med den i historien?*
- **Gør det sværere:** Lad eleven være den første i makkerparret til at fortælle historien.

Bøjningskassen

Varighed: 25 min.

Formål

At kunne bøje regelmæssige og uregelmæssige navneord.

Materialer

- Kasse eller lignende.
- Forskellige genstande eller billeder af genstande.

Trin for trin

1. Saml flere forskellige genstande eller billeder af ting i en kasse. Genstandene skal både repræsentere regelmæssige og uregelmæssige navneord i forskellige sværhedsgrader.
2. Vis eleverne en genstand ad gangen og bed på skift eleverne om at bøje navneordet i flertal, fx *bil-biler*, *penalhus-penalhuse*, *lineal-linealer*, *sko-sko*, *bog-bøger*, *gås-gæs*, *høne-høns*.
3. Når alle elever har bøjet mindst ét ord, kan du bede eleverne gå ud og finde en genstand, som de efterfølgende skal bøje i flertal.

Variationer

- Du kan supplere aktiviteten ved også at bede eleverne bøje ordene i bestemt form.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Vælg nemmere regelmæssige og uregelmæssige navneord til elever, der finder aktiviteten svær, fx *bil-biler*, *bog-bøger*. Understøt eleven ved at begrænse valg, fx *Hedder det mon to boger eller to bøger?*
- **Gør det sværere:** Vælg sværere navneord til de elever, der finder aktiviteten nem, fx *gås-gæs*, *høne-høns*. Du kan udfordre eleven yderligere, hvis du beder hende/ham om at generalisere, fx *Kender du andre ord, der siges/bøjes sådan, når der er flere af dem?*

Bøj en handling

Varighed: 15 min.

Formål

At kunne bøje regelmæssige og uregelmæssige udsagnsord.

Materialer

- Evt. billeder af forskellige handlinger.

Trin for trin

1. Eleverne skal på skift imitere en handling (udsagnsord), fx *gå, stå, hoppe, hinke, rulle, strikke, løbe, cykle, danse, sjippe, slå vejrmøller, drikke* osv.
2. Nu skal de andre elever gætte, hvilken handling (udsagnsord) eleven imiterer.
3. Derefter beder du på skift eleverne om at bruge udsagnsordet i en hel sætning.
4. Til sidst beder du eleven lave sætningen med udsagnsordet om til datid. Du kan fx spørge, *Hvordan ville man sige det, hvis det var sket i går?*

Variationer

- I stedet for at imitere en handling kan eleverne på skift trække et billede af en handling (udsagnsord), som de efterfølgende skal indsætte i en sætning og bøje i datid.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Vælg nemmere regelmæssige og uregelmæssige udsagnsord til elever, der finder aktiviteten svær, fx *hoppe-hoppede, gå-gik*. Understøt eleven ved at begrænse valg, fx *Hedder det mon i går løbede jeg, eller i går løb jeg?*
- **Gør det sværere:** Vælg sværere udsagnsord til de elever, der finder aktiviteten nem, fx *drikke-drak, strikke-strikkede*. Du kan udfordre eleven yderligere, hvis du beder hende/ham om at generalisere, fx *Kender du andre ord, der siges/bøjes sådan, når det er noget, der skete i går?*

Smæk en bøjning

Varighed: 15 min.

Formål

At kunne bøje regelmæssige og uregelmæssige navneord og udsagnsord.

Materialer

- En fluesmækker, en sammenrullet avis eller lignende.

Trin for trin

1. Skriv to ord på tavlen: Et korrekt bøjet navneord eller udsagnsord og et forkert bøjet ord.
2. Sig derefter de to forskellige bøjninger højt.
3. Eleverne skal nu på skift komme og til tavlen og smække på det korrekt bøjede ord med en fluesmækker. Derefter skal eleven bruge ordet i en sætning.
4. Aktiviteten fortsætter, indtil alle elever har været oppe ved tavlen.

Variationer

- Eleverne kan hjælpe med at finde på navneord og udsagnsord samt hjælpe med at skrive den rigtige og den forkert bøjning på tavlen.

Understøttende strategier

- **Gør det nemmere:** Vælg nemmere regelmæssige og uregelmæssige navneord eller udsagnsord til elever, der finder aktiviteten svær, fx *fisk-fisk*, *hoppe-hoppedede*. Understøt eleven ved at begrænse valg, fx *Hedder det mon i går løbede jeg, eller i går løb jeg?*
- **Gør det sværere:** Vælg sværere navneord eller udsagnsord til elever, der finder aktiviteten nem, fx *høne-høns*, *drikke-drak*. Du kan udfordre eleven yderligere, hvis du beder hende/ham om at generalisere, fx *Kender du andre ord, der siges/bøjes sådan, når der er flere af dem?*

Kolofon

Sprogindsats i praksis

Redaktion:

Center for Folkeskole og Center for Udgående Kvalitetsarbejde, Børne- og Undervisningsministeriet

Grafisk tilrettelæggelse og layout:

Børne- og Undervisningsministeriet

ISBN:

87-603-3380-4 (www)

Publikationen kan ikke bestilles, men den kan hentes på Børne- og Undervisningsministeriet hjemmeside

Eventuelle henvendelser af indholdsmæssig karakter rettes til STUK.CF@stukuvm.dk

Udgivet af:

Børne- og Undervisningsministeriet, 2024

